

De Nieuw-Zeelandse divisie bestormt Le Quesnoy op 4 november 1918

Door Eric R.J. Wils

Le Quesnoy is een kleine vestingstad in Noord-Frankrijk op zo'n 15 km ten zuiden van Valenciennes. De geschiedenis ervan gaat terug tot in de Middeleeuwen. Le Quesnoy werd in 1659 bij het Franse koninkrijk gevoegd en omgevormd tot één van de Noord-Franse *villes fortifiées* naar de plannen van maarschalk Vauban. Rondom de stadsmuren werden acht bastions geconstrueerd. De stad kwam eind augustus 1914 in Duitse handen na de slag om de grenzen en de Franse terugtocht. En dat zou zo blijven tot november 1918 toen het Duitse leger op zijn beurt aan het terugtrekken was. Op 4 november 1918 stond de Nieuw-Zeelandse divisie als onderdeel van het Britse Derde Leger voor de stadsmuren en kreeg de opdracht Le Quesnoy in te nemen. En hoe verover je een vestingstad? Met een ladder natuurlijk zoals ze dat in de Middeleeuwen deden.

De binnenste stadsmuur van Le Quesnoy met het Nieuw-Zeelands monument.

De Nieuw-Zeelandse divisie

Nadat Groot-Brittannië op 4 augustus 1914 deel nam aan de oorlog tegen Duitsland, verklaarden de vijf dominions van het Britse Rijk zich solidair. De 'Old Lion' kreeg hulp van de 'Young Lions': Australië, Canada, Newfoundland, Nieuw-Zeeland en Zuid-Afrika. Nieuw-Zeeland had in 1914 slechts ruim een miljoen inwoners maar in de Eerste Wereldoorlog dienden niet minder dan 92 duizend vrijwilligers in de krijgsmacht.¹ Na invoering van de militaire dienstplicht in augustus 1916 werden nog eens 32 duizend dienstplichtigen overzee gestuurd. En dat allemaal om gedurende vier jaar lang een volwaardige divisie aan het front te kunnen laten vechten.

Het eerste optreden van de Nieuw-Zeelanders was in 1915 in Gallipoli waar ze werden samengevoegd met de Australiërs tot het Australia and New-Zealand Army Corps (Anzac). Aangezien de bijdrage van de Australiërs vijfmaal zo groot was, is Anzacs zo beetje synoniem geworden met de Aussies. De grote broer trekt nu eenmaal vrijwel alle aandacht naar zich toe.

Na het debacle van Gallipoli werden de Anzacs in 1916 naar het Westelijk Front gestuurd en namen ze deel aan alle bloedige operaties van het Britse leger. Op 1 maart 1916 werd de Nieuw-Zeelandse divisie officieel gevormd en eind april waren alle eenheden over vanuit Egypte en gepositioneerd bij Armentières.² Tot aan de oprichting van het aparte Australische korps in 1918 vochten de Nieuw-Zeelanders veelal zij aan zij met de Australiërs, hetgeen niet wil zeggen dat ze zonder meer uitwisselbaar waren. Niet alleen hun hoofddeksel was anders. Die van de Nieuw-Zeelanders stond bekend als de 'citroenpers' door de vier deuken in de puntige vilthoed. En hun bijnaam 'kiwi's' verwees naar een typische Nieuw-Zeelandse loopvogel.

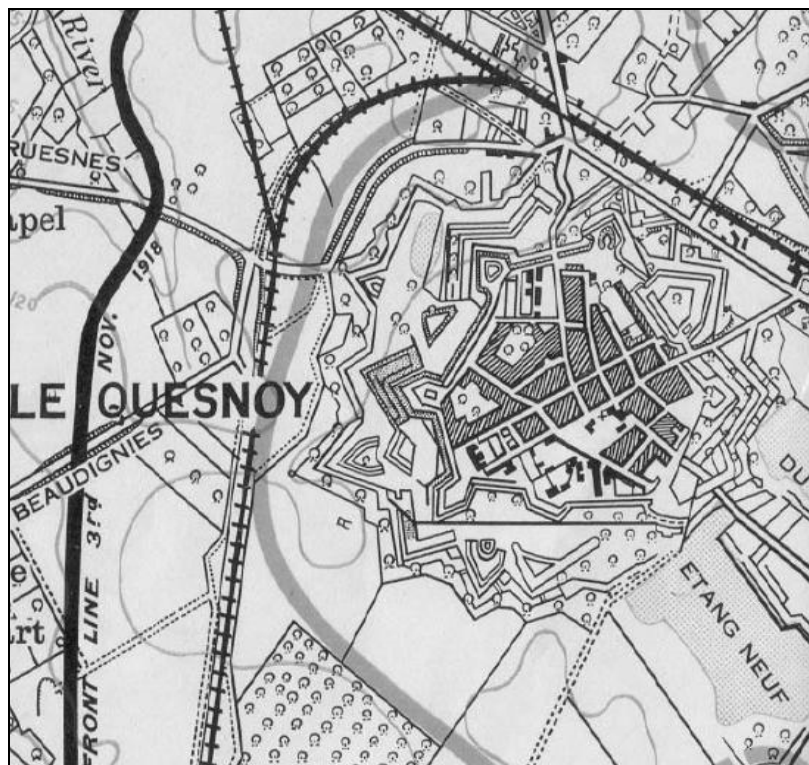

Een sergeant van het Otago Regiment in 1918 met de karakteristieke hoed.

De Nieuw-Zeelandse divisie werd samengesteld uit bataljons van de vier regimenten genoemd naar de militaire districten van het land: Auckland, Canterbury, Otago en Wellington. Ze vormden de 1ste en 2de Nieuw-Zeelandse brigades. De in de loop van 1916 gevormde 3de brigade kreeg de naam Rifle Brigade. De divisiecommandant was de uit Nieuw-Zeeland afkomstige generaal-majoor Andrew Russell. In de laatste fase van de oorlog maakte de Nieuw-Zeelandse divisie, samen met Britse divisies deel uit van het Britse IVde Korps dat behoorde bij het Britse Derde Leger onder leiding van generaal Julian Byng.

De aanval op Le Quesnoy op 4 november 1918

Nadat het begin augustus 1918 duidelijk was geworden dat het Duitse offensief in het westen was mislukt, probeerde het Duitse leger de daaropvolgende geallieerde opmars in augustus en september zo veel mogelijk te pareren. Maar eind september 1918 werd de sterke Hindenburglijn doorbroken en de geallieerde offensieven vielen niet meer te stuiten. Op 5 oktober 1918 diende de Duitse regering bij de Amerikaanse president Woodrow Wilson een verzoek in tot een wapenstilstand. Dit deed uiteraard het moreel van het Duitse leger en de bevolking bepaald geen goed. Maar het Duitse leger gaf het echter nog niet op. Na de verovering van Cambrai op 8 oktober 1918 trok het Britse leger op richting Valenciennes en de Belgische grens. En in dat spoor trok ook de Nieuw-Zeelandse divisie die vanaf 23 oktober 1918 weer meestreed aan het front. Begin november veroverde het Canadese Korps de stad Valenciennes.

Frontlijn van 3 november 1918 en de plattegrond van Le Quesnoy.

Op maandagmorgen 4 november 1918 kwamen de Nieuw-Zeelanders vanaf het zuidwesten aan bij Le Quesnoy, dat verdedigd werd door een garnizoen Duitsers van zo'n 1.000 man. Voordat ze zich op de vestingstad richtten, werd de omgeving van de stad veroverd zodat het Duitse garnizoen was geïsoleerd. Door aan te vallen in de ochtendmist en vanachter een rookscherm was dat betrekkelijk gemakkelijk gegaan. Rond 09.30 uur stonden bataljons van

het Wellington Regiment ten oosten van de stad en trokken verder op richting het oostelijk gelegen Forêt de Mormal.

Enkele Duitse gevangenen werden de stad ingestuurd met de boodschap dat de positie van het garnizoen hopeloos was en men zich beter kon overgeven. De gevangenen kwamen niet meer terug, waarop vervolgens vanuit een vliegtuig een boodschap van de divisiecommandant werd afgeworpen met nogmaals het verzoek tot capitulatie. De Duitse commandant ter plekke weigerde echter zich voetstoots over te geven.

De Nieuw-Zeelanders hadden vervolgens de stad met zware artillerie kunnen beschieten, maar besloten dit niet te doen om de circa vijfduizend inwoners van Le Quesnoy een dergelijk bombardement te besparen. In plaats daarvan bedachten ze de stad op een ouderwetse manier in te kunnen nemen door ladders tegen de muren te plaatsen en zo de muren te beklimmen.

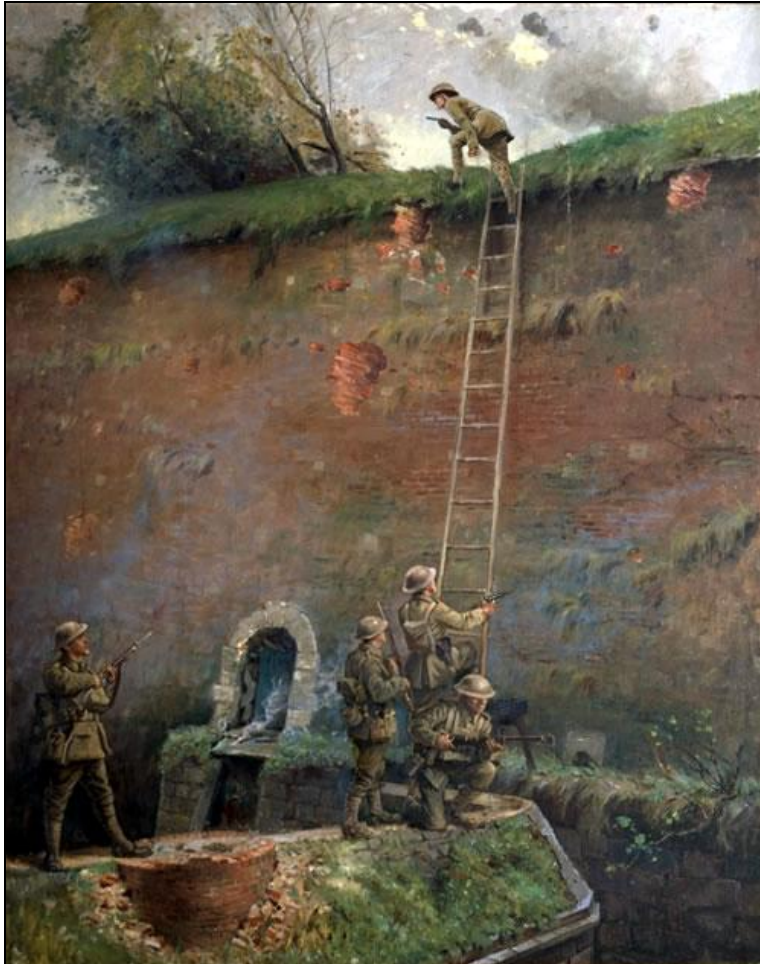
Zoals vrijwel elke volgens de plannen van Vauban geconstrueerde vestingstad bestond de verdediging van Le Quesnoy uit twee delen: de buitenmuren en de binnenmuren waartussen een droge gracht liep. Een zware artilleriebarrage werd uitgevoerd op de buitenmuur en onder dekking van een rookscherm namen de mannen van de Rifle Brigade de eerste hindernis. Hun situatie was echter hachelijk omdat ze in de gracht vanaf de binnenste vestingmuur door de Duitse verdedigers met machinegeweren werden bestookt en met handgranaten bekogeld. Feitelijk zaten de Nieuw-Zeelanders daar vastgepind.

Vanaf de gracht was de binnenmuur te hoog om met een ladder te bestijgen. Verkenningen werden uitgevoerd en een plaats werd gevonden waar een ladder tot de top van de muur kon reiken. Dat was mogelijk vanaf een stenen bruggetje dat over de gracht naar een poort door de binnenste stadsmuur liep. Vanaf dat punt kon met een circa 10 meter hoge ladder de binnenste stadsmuur worden beklommen.

Het poortje in de stadsmuur en het stenen bruggetje over de droge gracht waar de ladder werd geplaatst. De situatie in 1918 (boven) en anno 2011 (beneden).

De bovenste rand van die stadsmuur werd onder vuur gehouden met machinegeweren en de ladder geplaatst door mannen van het 4th Rifle Battalion. De verkenningsofficier luitenant Leslie Averill beklom rond 16.00 uur met getrokken pistool als eerste de ladder hetgeen met ware doodsverachting moet zijn gebeurd. Boven gekomen keek hij in de verschrikte gezichten van twee Duitsers die vervolgens wegreunden. Achter Averill beklom de rest van het bataljon de ladder en kreeg de straat achter de stadsmuur in handen. De Nieuw-Zeelanders waren in de binnenstad.

Het in 1920 gemaakte schilderij van de bestorming van de stadsmuur van Le Quesnoy.

Daarna ging het snel. Twee andere Nieuw-Zeelandse bataljons slaagden erin aan de andere kant van de stad via de bestorming van een stadspoort binnen te komen. De Franse bevolking verwelkomde hun bevrijders door de straat op te gaan. Dat had alsnog tot een bloedbad onder de burgers kunnen leiden, ware het niet dat het Duitse garnizoen zich snel overgaf. Geen bittere strijd tot de laatste man. Tegen de avond was het dan ook allemaal voorbij en was Le Quesnoy in Nieuw-Zeelandse handen zonder dat de stad en haar bevolking daar heel zwaar onder te leiden had gehad.

In Le Quesnoy gevangen genomen Duitse militairen.

De volgende dag arriveerde de divisiecommandant generaal Russell in Le Quesnoy en mochten zijn troepen door de stad paraderen, bejubeld door de burgemeester en de bevolking. Andere eenheden waren alweer op weg naar het Forêt de Mormal. Op 6 november werd de Nieuw-Zeelandse divisie afgelost door de Britse 42ste divisie en was de strijd voor de kiwi's over. Op 8 november prees generaal Russell zijn troepen voor hun acties in de laatste twee weken met de volgende dagorder:

'The Divisional Commander wishes to express to all ranks his appreciation of their work during the past fortnight's operations. At no time has the Division fought with more spirit and determination, nor have its efforts at any time been crowned with greater success. The Divisional Commander is convinced that the results achieved are due to the determination of every individual to do his utmost towards the common end.'³

Nieuw-Zeelandse monumenten aan het Westelijk Front

De Eerste Wereldoorlog kostte Nieuw-Zeeland bijna 58.000 slachtoffers waarvan ruim 17.000 doden. Procentueel gezien lagen de verliezen in tussen die van Australië en Canada. Met name de strijd aan de Somme in 1916 en rond Ieper in 1917 eisten de hoogste tol. De offers aan de Somme op 15 september 1916, in wat wel de slag om Flers-Courcelette wordt genoemd, waren nog van enige betekenis doordat het momentum in de vastgelopen strijd aan de Somme leek te brengen. Maar vooral het bloedbad bij 's Graventafel tijdens de eerste slag om Passendale op 12 oktober 1917 heeft diepe sporen nagelaten. Op die dag moest de Nieuw-Zeelandse divisie optrekken tegen Duitse mitrailleurs en prikkeldraadversperringen die niet door de artillerie waren vernietigd. Veel Nieuw-Zeelanders lieten daarbij het leven zonder noemenswaardig resultaat.

Ter herinnering aan de gesneuvelden staan langs het Westelijk Front drie Nieuw-Zeelandse monumenten op de plaatsen waar de grootste verliezen werden geleden. Het zijn sierlijke, witte obeliskes voorzien van een lauwerkrans, een varen als het symbool van het land en de

tekst: 'From the uttermost ends of the earth'. Ze staan in 's Graventafel en Mesen in de Vlaamse Westhoek en bij het dorp Longueval aan het Sommefront.

Het Nieuw-Zeelands monument te Longueval aan het Sommefront.

Gesneuvelde Nieuw-Zeelandse militairen liggen begraven op tal van Britse begraafplaatsen. Op enkele daarvan zoals op het Buttes New British Cemetery, Polygon Wood, bij Zonnebeke is een apart memoriaal voor hun vermisten opgericht. Op de muren zijn de namen van de kiwi's te lezen die van de andere kant van de aarde naar Europa trokken om daar spoorloos te verdwijnen. Voor het Britse moederland, waarvan de meeste alleen maar gehoord hadden en nooit waren geweest.

In 2004 werd het stoffelijk overschot van een onbekende Nieuw-Zeelandse soldaat opgegraven van het Caterpillar Valley Cemetery bij Longueval om op 11 november 2004 bijgezet te worden in het National War Memorial te Wellington. Nieuw-Zeeland volgde daarmee Australië en Canada die dat respectievelijk in 1993 en 2000 hadden gedaan.

Het Nieuw-Zeelands monument in Le Quesnoy

Na de oorlog werd besloten de spectaculaire actie van de Nieuw-Zeelanders in Le Quesnoy te vereeuwigen in een gedenkteken dat afweek van de drie obeliskken die elders langs het Westelijk Front werden geplaatst. Geen monument waarbij getreurd moet worden om de doden en de vermisten, maar dat meer de glorie van de gewonnen strijd symboliseert. Het werd naar een Nieuw-Zeelandse ontwerp gemaakt door een Franse beeldhouwer die ook het monument voor de gevallen van de stad Le Quesnoy vervaardigde. Beide monumenten

werden onthuld in 1923 in het bijzijn van maarschalk Joseph Joffre. De tekst op het Nieuw-Zeelandse monument aan de stadsmuur luidt:

‘In honour of the men of New-Zealands through whose valour the town of Le Quesnoy was restored to France, 4th November 1918’

Het Nieuw-Zeelandse monument in Le Quesnoy.

Links naast de godin van de vrijheid zijn vijf soldaten afgebeeld die op een ladder de stadsmuren beklimmen. De zegekrans van de overwinning wordt hen boven het hoofd gehouden. Linksboven en rechtsboven zijn respectievelijk de wapens van Nieuw-Zeeland en Le Quesnoy aangebracht. Een kruis in de linker benedenhoek symboliseert dat er ook dodelijke slachtoffers zijn gevallen. Op de balustrade van een platform langs de droge gracht tegenover het monument staat de tekst: ‘From the uttermost ends of the earth’ die ook op de Nieuw-Zeelandse obelisk voorkomt.

De locatie is eenvoudig te bezoeken vanuit de Rue Roger Salengro aan de westkant van de oude stad. Midden in de straat is een poortje dat door de binnenste stadsmuur naar het stenen bruggetje over de gracht en rechtstreeks naar het monument voert. Een langere weg en meer een oorlogsbelevens, is het pad te volgen dat de Nieuw-Zeelanders hebben afgelegd vanaf de westelijke Porte Saint-Martin naar de binnenste stadsmuur. Het staat aangegeven met de bordjes Remembrance Trail.

Nieuw-Zeeland en Le Quesnoy

De twee grotere Britse dominions Australië en Canada hebben ieder aan het voormalige Westelijk Front een nationale herdenkingsplaats ingericht met een daarbij behorend groot monument. Zo is Villers-Bretonneux aan de Somme het Australische herdenkingsoord en Vimy Ridge ten noorden van Arras de locatie van de Canadezen. De Nieuw-Zeelanders

ontberen echter een dergelijke officiële plaats en wellicht is Le Quesnoy daardoor de officieuze vervanger.

Ieder jaar wordt op 25 april in de stad Anzac Day gevierd en worden alle in de oorlog gesneuvelde Nieuw-Zeelandse militairen op passende wijze herdacht. En herdenken in een plaats waar een succes werd geboekt, verloopt altijd vrolijker dan bijvoorbeeld bij 's Graventafel waar velen in 1917 zijn gesneuveld tijdens het militaire fiasco van de Derde Slag om Ieper.

De band tussen Le Quesnoy en Nieuw-Zeeland is overduidelijk zichtbaar. Behalve het monument aan de stadsmuur is er een Rue de la Nouvelle Zélande en een Avenue des Néo-Zélandais. Cambridge in Nieuw-Zeeland is de zusterstad. In de Saint-Andrew's Church van Cambridge is een glas-in-loodraam aangebracht met een voorstelling van soldaten die ladders beklimmen.

Plattegrond van Le Quesnoy met linksonder het Mémorial des Néo-Zélandais en rechtsboven de Rue du Dr. Averill en de École Averill.

De Rue du Docteur Averill in Le Quesnoy is genoemd naar luitenant Leslie Averill (1897-1981) die als eerste de stadsmuur beklom. Hij werd in februari 1918 naar Frankrijk uitgezonden en geplaatst in de Rifle Brigade. Voor een actie bij Bapaume in augustus 1918 werd hem het Military Cross toegekend. Averill overleefde de oorlog en terug in Nieuw-Zeeland werd hij medicus. Om op latere leeftijd nog te functioneren als voorzitter van de Hospital Board van de stad Christchurch. Zijn binding met Le Quesnoy bleef altijd bestaan en ook een lagere school in de stad draagt sinds 1977 zijn naam. In 1968 werd hij benoemd tot *Citoyen d'Honneur* van Le Quesnoy om in 1973 ook nog door Frankrijk geëerd te worden als *Chevalier de la Légion d'Honneur*.

Luitenant Leslie Averill (midden) wijst tijdens de onthulling van het Nieuw-Zeelands monument in 1923 naar de plaats waar hij de ladder beklom.

Maar ook na Averill's overlijden in 1981 houdt de band aan. Na een bezoek van het Nieuw-Zeelandse nationale rugbyteam in november 2000 wordt een plein in de stad omgedoopt tot het Place des All Blacks. De toenmalige aanvoerder van de 'All Blacks' vermeldt dit bezoek in zijn in 2001 verschenen autobiografie:

'We walked around the town to the memorial and we laid a wreath there. I was standing next to a Frenchman who had tears streaming down his face. He was moved by the generosity of the New Zealanders all those years ago. It's something you don't understand when you're in New Zealand.'⁴

Le Quesnoy Communal Cemetery Extension

De inname van Le Quesnoy op 4 november 1918 mocht dan relatief gemakkelijk hebben plaatsgevonden, zonder dodelijke slachtoffers is het niet gegaan. Het militaire succes heeft zijn prijs gehad. Ten noorden van de stadsmuren ligt langs de Route de Valenciennes de civiele begraafplaats van Le Quesnoy. In een hoek daarvan is een kleine Britse militaire begraafplaats ingericht waar 126 stoffelijke resten zijn bijeengebracht. Het is een verzamelplaats voor militairen die rondom Le Quesnoy zijn omgekomen, ook na 11 november 1918. Op de begraafplaats liggen 50 Nieuw-Zeelanders die op 4 november 1918 sneuvelden. Ze liggen bij elkaar met in het kruis van de grafsteen het embleem van de varen en het woord New-Zealand.

*Een rij gesneuvelde Nieuw-Zeelandse officieren van het Wellington Regiment.
V.l.n.r.: Captain A.R. Blennerhassett, Captain S.A. Murrell, Major Hugh Edgar McKinnon
(MC & Bar), 2nd Lieutenant C.W. Quilliam, Lieutenant H.D. Banks.*

Hoewel voor Eerste Wereldoorlog begripen het aantal gesneuvelde Nieuw-Zeelanders bij Le Quesnoy zeer laag was, kwamen onder de doden niet minder dan acht officieren voor. De hoogste officier in rang was majoor Hugh Edgar McKinnon van het 2de bataljon van het Wellington Regiment. Nog slechts 30 jaar en afkomstig uit Auckland. Een dag na de Britse oorlogsverklaring op 5 augustus 1914 werd hij aangesteld tot luitenant en in 1915 naar Gallipoli gestuurd. In 1917 onderscheiden met het Military Cross met in 1918 toevoeging van de Bar. Op 28 september 1918 wordt hij bevorderd tot majoor. Bijna de gehele oorlog overleefd en dan op 4 november 1918, een week voor het einde, nog sneuvelen.

Grafsteen van majoor H.E. McKinnon.

Noten

¹ Cijfers zijn ontleend aan: Philip J. Haythornthwaite, *The World War One Source Book*, London, 1992, p. 267-270.

² Het wedervaren van de Nieuw-Zeelandse divisie aan het Westelijk Front staat uitgebreid beschreven in:

John H. Gray, *From the Uttermost Ends of the Earth: The New Zealand Division on the Western Front 1916-1918: A History and Guide to its Battlefields*, Christchurch, 2010.

Colonel H. Stewart, *The New Zealand Division 1916 - 1919: A Popular History Based on Official Records*, Auckland, 1921.

³ Stewart, p. 601.

⁴ Phil Gifford, *Loyal: The Todd Blackadder Story*, Auckland, 2001.

— © 2012 - Eric R.J. Wils. De auteursrechten van bovenstaand artikel berusten bij de auteur. Voor gehele of gedeeltelijke overname is dan ook uitdrukkelijk voorafgaande schriftelijke toestemming vereist van de [auteur](#). Ook vragen en opmerkingen kunnen via dit emailadres aan de auteur worden voorgelegd. Dit artikel is eerder, onder dezelfde titel, geplaatst in De Grote Oorlog, het huisorgaan van de [Western Front Associatie Nederland](#).